

بررسی تأثیر متنوع سازی شرکتی بر کیفیت ارقام تعهدی اختیاری و ثبات سود: آزمون فرضیه اثر متنوع سازی

الناز ملا

کارشناسی ارشد حسابداری، واحد شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، شهر ری، ایران. (نویسنده مسئول).
Elnaz.mola1375@gmail.com

احسان رجایی زاده هرندی

کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه شهاب دانش، قم، ایران.
ehsanrajaeezadeh@yahoo.com

چکیده

ثبات سود از جمله ویژگی‌های کیفی سود حسابداری به شمار می‌آید که براساس اطلاعات حسابداری است و سرمایه‌گذاران را در ارزیابی سودهای آتی و جریانهای نقدی شرکت کمک می‌کند، علاوه بر این رقم سود گزارش شده برای سرمایه‌گذاران مهم است و بر تصمیم‌های آن‌ها تأثیر دارد. سرمایه‌گذاران در برآورد سودهای آتی و جریانهای نقدی مورد انتظار خود تنها به رقم سود حسابداری توجه نمی‌کنند و به بخش ثبات سود بیشتر از بخش ناپایدار آن اهمیت می‌دهند. این موضع که، ذینفعان بازار سرمایه، اطلاعات حسابداری و به خصوص سود و اجزای آن را، چگونه پردازش می‌کنند، همواره مورد توجه ذینفعان بازار سرمایه، قرار گرفته است. بر این اساس، پژوهش حاضر به بررسی تأثیر متنوع سازی شرکتی بر کیفیت ارقام تعهدی اختیاری و ثبات سود می‌پردازد. این پژوهش، از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ روش پژوهش، از نوع توصیفی - همبستگی می‌باشد. به عبارت دیگر، در این پژوهش به بررسی وجود رابطه و همبستگی بین متغیرها از طریق رگرسیون پرداخته می‌شود. به منظور دستیابی به هدف فوق، اقدام به تدوین دو فرضیه شد. بر این اساس به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش، نمونه‌ای متشکل از ۱۰۰ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۹۳ الی ۱۳۹۸ انتخاب شد. جهت آزمون فرضیه‌های پژوهش نیز از مدل رگرسیون چندمتغیره مبتنی بر داده‌های ترکیبی استفاده شده است. نتایج این پژوهش نشان‌دهنده آن است که بین متنوع‌سازی شرکتی و کیفیت ارقام تعهدی اختیاری رابطه مثبت و معناداری وجود دارد بدین معنی که با افزایش متنوع‌سازی شرکتی، کیفیت ارقام تعهدی اختیاری افزایش خواهد یافت. همچنین، متنوع‌سازی شرکتی تأثیر مثبت و معناداری بر ثبات سود دارد بدین معنی که با افزایش متنوع‌سازی شرکتی، ثبات سود افزایش خواهد یافت.

واژگان کلیدی: کیفیت ارقام تعهدی اختیاری، ثبات سود، متنوع‌سازی شرکتی.

مقدمه

حسابداری ابزاری برای انتقال اطلاعات مالی شرکت هاست تا استفاده‌کنندگان با بهره‌گیری از آن توانایی اتخاذ تصمیمات خود را بدست آورند. از این رو، اعداد و ارقام ارائه شده از مجرای سیستم اطلاعاتی حسابداری دارای اهمیت ویژه‌ای است؛ زیرا اطلاعات حسابداری در اتخاذ تصمیم‌های اقتصادی (برای مثال توزیع منابع، تخصیص سرمایه‌ها، میزان مالیات و سایر موارد) مؤثر هستند. از این رو، اطلاعات حسابداری با کیفیت می‌تواند در بهینگی تخصیص منابع مؤثر باشد. یکی از مهم‌ترین و محوری‌ترین اعداد حسابداری، سود حسابداری است که مبنای بسیاری از الگوهای تصمیم‌گیری مالی است. در واقع، می‌توان سود حسابداری را یکی از محصولات اصلی نظام حسابداری هر واحد اقتصادی دانست. موضوع سود تا

حدی تأثیرگذار بوده است که می‌توان سود را در مرکزیت هرگونه بحث و اظهار نظر حسابداری مشاهده کرد. با این حال، سود معجون نهایی‌ای است که کیمیای حسابداری آن را می‌آفریند و به کام استفاده‌کنندگان نهایی می‌ریزد (جمالیان‌پور و ثقفی، ۱۳۹۲).

در تحقیقات تجربی متعددی، این تصور که سود مهم‌ترین منبع اطلاعاتی تلقی شده، تصمیم‌گیرندگان به سود بیشتر از هر معیار دیگری اتکا می‌کنند، به اثبات رسیده است، ولی باید به این نکته توجه شود که سود به عنوان مهم‌ترین منبع اطلاعاتی، امکان دارد منعکس‌کننده عملکرد واقعی شرکت‌ها و مدیریت آن‌ها نباشد، زیرا به دلیل قابلیت انعطاف ذاتی استانداردهای حسابداری، تفسیر و به کارگیری روش‌های حسابداری در بسیاری از موارد تابع قضاوت و اعمال نظر مدیران می‌شود، به همین علت، علاوه بر کمیت سود، باید به کیفیت آن نیز توجه شود (خوش‌طینت و اسماعیلی، ۱۳۸۴).

کیفیت سود موضوعی است که در سال‌های اخیر به کانون توجه در ارزیابی عملکرد مالی و تداوم فعالیت شرکت‌ها تبدیل شده است. نقش اصلی اطلاعات حسابداری در بازارهای مالی فراهم کردن زمینه‌های لازم برای تخصیص بهینه منابع است. در پی رسوایی‌های مالی اخیر، اطمینان و اعتماد سرمایه‌گذاران به سیستم گزارشگری مالی تضعیف شده و کیفیت سود به عنوان یک عامل مهم در تعیین اعتبار و قابلیت اعتماد ارقام گزارش شده، پدیدار گشت. سود حسابداری مبتنی بر ارقام تعهدی از نظر بسیاری از کاربران اطلاعات صورت‌های مالی، ابزاری برای سنجش عملکرد شرکت‌ها محسوب می‌شود. منظور از ارزیابی عملکرد شرکت‌ها ارزیابی کلی وضعیت مالی و نتایج عملیات برای تصمیم‌گیری‌های منطقی است. در تعیین ارزش شرکت، نه تنها به کمیت، بلکه به کیفیت سود نیز توجه می‌شود. منظور از کیفیت سود، زمینه بالقوه رشد سود و میزان احتمال تحقق سودهای آتی است. به عبارت دیگر، ارزش هر سهم تنها به سود هر سهم سال جاری بستگی نداشته و به انتظارات ما از آینده شرکت و قدرت سودآوری سال‌های آتی و ضریب اطمینان نسبت به سودهای آتی بستگی دارد.

سودهای گزارش شده در صورت‌های مالی و گزارشات مالی به دلیل استفاده از حسابداری تعهدی و وجود قضاوت‌ها و ارزیابی‌های شخصی، نمی‌تواند به طور مناسب قدرت موسسه را در ایجاد جریان‌ات نقدی مطلوب منعکس نماید. ثبات سود یکی از ویژگی‌های کیفی مهم سود حسابداری است که بیانگر ثبات و تداوم سود حسابداری است (رجبی و خشویی، ۱۳۸۷). سودهایی که از محل عملیات جاری واحدهای تجاری باشد به مراتب پایداری‌شان بیشتر از اقلام ذهنی گزارش شده در صورت‌های مالی است. اقلام تعهدی نیز از این قاعده مستثنی نیستند زیرا، در شناسایی و به حساب بردن آن‌ها درجه‌ای از ذهنیت استفاده می‌شود که باعث پایداری پایین این اقلام می‌شود. سرمایه‌گذاران بالفعل و بالقوه برای تصمیم‌گیری درباره سرمایه‌گذاری منابع خود در سهام واحدهای تجاری به ثبات سود حسابداری توجه زیادی نشان می‌دهند زیرا به پیشبینی دقیق‌تر جریان‌های نقدی مورد انتظارشان کمک می‌کند. سرمایه‌گذاران برای این که برآورد دقیقی از این جریان‌ها داشته باشند لازم است که درک درستی از میزان ثبات سود داشته باشند تا بتوانند ثبات سود کل شرکت را به نحو دقیق برآورد کنند و تصمیمات اقتصادی مناسب‌تری اتخاذ نمایند (بیکر و همکاران^۱، ۱۹۹۸).

شرکت‌های بزرگ نقش مهمی در اقتصاد کشورها ایفا می‌کنند. این شرکت‌ها معمولاً از تنوع بالایی در کسب‌وکار برخوردارند. توجهات از بیان کردن استراتژی برای واحدهای تجاری تک کسب‌وکاری به سوی بیان استراتژی برای واحدهای تجاری متنوع شده تغییر یافته است. تعاریف متعددی از استراتژی تنوع وجود دارد. فرهنگ آکسفورد^۲ (۲۰۰۹) واژه تنوع را چنین تعریف می‌کند: (در مورد بنگاه‌ها) یعنی گسترش یا تغییر طیف محصولات، حوزه فعالیت یا مانند آنها،

¹ Baker et al

² <http://www.askoxford.com>

به منظور کاهش وابستگی بنگاه به یک بازار خاص و مانند آنها. از نظر ماتسوکا^۱ (۲۰۰۱)، تنوع عبارت است از، فرآیند جست‌وجوی کسب‌وکارهای متناسب با توانمندی‌های بنگاه (ماتسوکا، ۲۰۰۱).
در زمانی که رقابت تنگاتنگ شده و میزان ریسک افزایش یابد، به منظور کاهش ریسک و فشار رقابت و ضربه خوردن در تجارت از این استراتژی استفاده می‌شود؛ یعنی به جای سرمایه‌گذاری روی یک محصول یا تک محصولی شدن، در چند زمینه مختلف به ارائه محصولات اقدام می‌کنند. متنوع‌سازی به دو طریق همگون یا ناهمگون صورت می‌گیرد که براساس آن محصولات و خدمات جدید مرتبط برای مشتریان (همگون) و یا محصولات جدید و خدمات غیرمرتبط برای مشتریان (ناهمگون) ارائه می‌شود (علی احمدی، ۱۳۸۹). در حالت کلی، می‌توان انتظار داشت که متنوع‌سازی شرکتی تأثیر مثبتی بر کیفیت ارقام تعهدی اختیاری و ثبات سود داشته باشد (چو و چانگ^۲، ۲۰۲۰).
با توجه به موارد مطرح شده این پژوهش به دنبال این سؤال است که متنوع‌سازی شرکتی بر کیفیت ارقام تعهدی اختیاری و ثبات سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران چه تأثیری دارد؟

ضرورت انجام پژوهش

سود یکی از معیارهای ارزیابی عملکرد و مورد استفاده در ارزشیابی واحد اقتصادی است. کانون توجه حسابداری به این است که سود خالص گزارش شده، نتایج عملیات واحد تجاری را به طور منصفانه منعکس نماید اما پژوهشگران، تحلیل‌گران و سرمایه‌گذاران به دلیل اهمیت سود، ناگزیر به ارزیابی دقیق آن هستند، بنابراین برای ارزیابی درست، علاوه بر کمیت به کیفیت سود هم توجه می‌نمایند (دسای و دارماپالا^۳، ۲۰۰۹). کیفیت سود یکی از جنبه‌های مهم سلامت مالی واحدهای تجاری است که مورد توجه سرمایه‌گذاران، اعتبار دهندگان و سایر استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی قرار می‌گیرد. کیفیت سود به توانایی سود گزارش شده در انعکاس عایدات واقعی، مفید بودن در پیش‌بینی سودهای و همچنین به ثبات، پایداری و عدم نوسان‌پذیری سود گزارش شده اشاره دارد (ایزدی نیا و رسائیان، ۱۳۸۹). طی سه دهه اخیر بحث کیفیت سود مورد توجه خاص پژوهشگران قرار گرفته و تلاش بر این بوده است که با دست یافتن به یک مدل منطقی و معتبر، کیفیت سود و عوامل تأثیرگذار بر آن شناسایی شود (دسای و دارماپالا، ۲۰۰۹). کیفیت ارقام تعهدی اختیاری و ثبات سود به عنوان سنجه‌هایی برای کیفیت سود در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی نقش با اهمیتی دارد.
متنوع‌سازی شرکتی یکی از سازوکارهایی است که کیفیت گزارشگری مالی و به تبع آن کیفیت ارقام تعهدی اختیاری و ثبات سود را افزایش می‌دهد. بهبود متنوع‌سازی شرکتی می‌تواند نقش بسزایی در کیفیت ارقام تعهدی اختیاری و ثبات سود داشته باشد زمانی که مدیران اقدام به متنوع‌سازی شرکتی می‌کنند این دال بر آگاهی مدیر نسبت به تداوم فعالیت شرکت و بهبود عملکرد شرکت است و این موضوع انگیزه مدیر را در شفافیت اطلاعاتی و بهبود آن فراهم می‌کند. بنابراین متنوع‌سازی شرکتی نقش با اهمیتی در کیفیت ارقام تعهدی اختیاری و ثبات سود دارد. بررسی پیشینه و ادبیات پژوهش نشان می‌دهد که تاکنون هیچ پژوهشی در زمینه تأثیر متنوع‌سازی شرکتی بر کیفیت ارقام تعهدی اختیاری و ثبات سود در بورس اوراق بهادار تهران صورت نگرفته است لذا انجام پژوهشی در این زمینه از ضرورت ویژه‌ای برخوردار است و می‌تواند باعث غنای مبانی نظری پژوهش در زمینه کیفیت سود گردد.

¹ Matususaka

² Chou and Chang

³ Desai and Dharmapala

پیشینه پژوهش

چو و چانگ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان آیا متنوع‌سازی شرکتی کیفیت اقلام تعهدی اختیاری را بهبود می‌بخشد؟ از طریق تحلیل اطلاعات شرکت‌های پذیرفته شده در بورس نیویورک در طی دوره زمانی ۱۹۹۸ تا ۲۰۱۶ به این نتیجه رسیدند که متنوع‌سازی شرکتی بر کیفیت اقلام تعهدی اختیاری و ثبات سود تأثیر مثبتی دارد و یافته‌ها مطابق با فرضیه اثر متنوع‌سازی می‌باشد.

لی^۱ (۲۰۱۹) در مقاله‌ای تأثیر مدیریت واقعی سود بر پایداری سود و محتوای اطلاعاتی سود را بررسی کرد. وی مدیریت سود را بر اساس دو معیار مدیریت سود مبتنی بر اساس جریان‌های نقدی و مدیریت سود مبتنی بر اقلام تعهدی اختیاری بررسی کرد. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که مدیریت سود بر اساس جریان‌های نقدی بر پایداری سود تأثیر منفی دارد. همچنین مدیریت سود بر اساس جریان‌های نقدی بر محتوای اطلاعاتی سود تأثیر معناداری دارد.

کریم و سرکار^۲ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان کیفیت حساب‌رسان، یادداشت‌ها و پایداری سود به بررسی رابطه بین اندازه مؤسسه حسابرسی، و یادداشت‌های توضیحی گزارش‌های مالی رابطه بین پایداری سود و یادداشت‌های توضیحی گزارش‌های مالی پرداختند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که بین اندازه مؤسسه حسابرسی و یادداشت‌های توضیحی گزارش‌های مالی رابطه معناداری وجود دارد؛ همچنین بین پایداری سود و یادداشت‌های توضیحی گزارش‌های مالی رابطه معناداری وجود دارد.

فانگ و میسرا^۳ (۲۰۱۶) تأثیر متنوع‌سازی بر عملکرد شرکت را مورد بررسی قرار دادند. آن‌ها نشان دادند که متنوع‌سازی شرکتی موجب کاهش عملکرد شرکت می‌شود. آن‌ها بیان می‌کنند که ضعف سیستم حاکمیت شرکتی، شرکت‌ها را تشویق می‌کند تا استراتژی متنوع‌سازی شرکتی را انجام دهند که در نهایت سودآوری شرکت را مختل می‌کند.

ایمن خانچل^۴ (۲۰۱۵) در پژوهشی تحت عنوان ارتباط بین استراتژی متنوع‌سازی شرکتی و مدیریت سود به بررسی تأثیر استراتژی متنوع‌سازی شرکتی بر مدیریت سود پرداخت. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که متنوع‌سازی تجاری با مدیریت سود ارتباط منفی و معنادار دارد در حالی که متنوع‌سازی جغرافیایی ارتباط مثبت و معنادار با مدیریت سود دارد.

خوشکار و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی تحت عنوان بررسی رابطه بین محتوای اطلاعاتی سود و پایداری سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به بررسی ۱۰۶ شرکت به عنوان نمونه آماری از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۸۹ الی ۱۳۹۸ پرداختند. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد بین پایداری سود و محتوای اطلاعاتی سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

بهرامی (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی متنوع‌سازی شرکتی و چرخش مدیرعامل با توجه به نقش تعدیلگر درماندگی مالی پرداخت. در این راستا، تعداد ۱۲۶ شرکت پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران در دوره ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۵ انتخاب شده است. یافته‌های پژوهش حاکی از وجود رابطه معنادار و مثبت بین متنوع‌سازی تجاری و چرخش مدیرعامل است.

همچنین، نتایج نشان داد که درماندگی مالی رابطه بین متنوع‌سازی تجاری و چرخش مدیرعامل تعدیل می‌کند. برادران حسن‌زاده و تقی‌زاده خانقاه (۱۳۹۷) پژوهشی را با عنوان تأثیر استراتژی متنوع‌سازی شرکتی بر خطر سقوط قیمت سهام با تأکید بر هزینه‌های نمایندگی انجام دادند. برای دستیابی به اهداف پژوهش، تعداد ۱۲۰ شرکت برای دوره زمانی ۱۳۸۹ الی ۱۳۹۴ انتخاب گردید. نتایج نشان داد که استراتژی متنوع‌سازی شرکتی بر خطر سقوط قیمت سهام تأثیر مثبت

¹ Li

² Karim and Sarkar

³ Phung and Mishra

⁴ Imen Khanchel

و معناداری دارد. همچنین شرکت‌های مورد بررسی به دو گروه شرکت‌های با هزینه‌های نمایندگی بالا و پایین تقسیم شد و تأثیر استراتژی متنوع‌سازی شرکتی بر خطر سقوط قیمت سهم در این شرکت‌ها به صورت جداگانه بررسی گردید. نتایج نشان داد که تأثیر مثبت استراتژی متنوع‌سازی شرکتی بر خطر سقوط قیمت سهام در شرکت‌های با هزینه‌های نمایندگی بالا، شدید است.

داداش‌زاده و برادران حسن‌زاده (۱۳۹۶) ارتباط استراتژی متنوع‌سازی شرکتی و پدیده مدیریت واقعی و مصنوعی سود را در پژوهش خود مورد واکاوی قرار دادند. جامعه آماری پژوهش شامل ۱۲۴ شرکت در بازه زمانی ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۲ می‌باشد و از اطلاعات مالی ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳ نیز استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد بین متنوع‌سازی تجاری و مدیریت مصنوعی سود ارتباط وجود ندارد و بین متنوع‌سازی جغرافیایی و مدیریت مصنوعی سود ارتباط منفی و معنادار وجود دارد. همچنین بین متنوع‌سازی شرکتی و مدیریت واقعی سود ارتباط وجود ندارد.

حاجیها و مقامی (۱۳۹۵) تأثیر استراتژی متنوع‌سازی شرکتی بر هزینه بدهی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را مورد بررسی قرار دادند. به منظور فراهم آوردن شواهدی تجربی درباره رابطه بین متنوع‌سازی شرکتی و هزینه بدهی، اطلاعات مالی ۸۷ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۱ با استفاده از آزمون رگرسیون ترکیبی مورد مطالعه قرار گرفت. یافته‌های بدست آمده نشان می‌دهد بین متنوع‌سازی جغرافیایی و هزینه بدهی رابطه معکوس و معنادار وجود دارد. افزون بر این، نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد شرکت‌هایی که رشد بیشتری دارند هزینه بدهی کمتری را تجربه می‌کنند. بین سایر متغیرهای کنترل و هزینه بدهی رابطه معناداری یافت نشده است. به طور کلی متنوع‌سازی شرکتی باعث افزایش رشد و متنوع‌سازی جغرافیایی باعث کاهش هزینه بدهی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران خواهد شد.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع پژوهش‌های کاربردی است. پژوهش کاربردی، پژوهشی است که نظریه‌ها، قانونمندی‌ها، اصول و فنون را برای حل مسائل واقعی به کار می‌گیرد. همچنین این پژوهش از نوع پژوهش‌های همبستگی است، زیرا به دنبال یافتن ارتباط بین چندین متغیر است. روش‌شناسی پژوهش حاضر از نوع پس‌رویدادی است، بدین معنی که انجام پژوهش براساس اطلاعات گذشته انجام می‌شود. در این پژوهش به منظور انجام آزمون فرضیه‌ها از روش رگرسیون چندمتغیره و مدل‌های اقتصادسنجی بهره گرفته شده است. تحلیل‌های آماری از طریق نرم‌افزار آماری ایویوز انجام پذیرفت.

قلمرو زمانی این پژوهش، برای یک دوره شش‌ساله از سال ۱۳۹۳ لغایت ۱۳۹۸ تعیین شده و قلمرو مکانی آن نیز کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است که کلیه شرایط زیر را داشته باشند:

۱- اطلاعات صورت مالی آن‌ها از سال ۱۳۹۳ به‌طور کامل و پیوسته در دسترس باشد.
۲- جزو شرکت‌های سرمایه‌گذاری، واسطه‌گری مالی و بیمه‌ای نباشند، زیرا ماهیت این شرکت‌ها با سایر شرکت‌های عضو بورس متفاوت است.

۳- همه داده‌های متغیرهای پژوهش برای شرکت‌های موردنظر قابل دسترس باشد.

۴- شرکت طی بازه زمانی پژوهش سال مالی خود را تغییر نداده باشد.

با توجه به شرایط فوق، از بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، ۱۰۰ شرکت به‌عنوان نمونه انتخاب شد. بنابراین مشاهدات ما برابر با ۶۰۰ سال - شرکت خواهد بود.

فرضیه پژوهش

فرضیه اول: متنوع‌سازی شرکتی بر کیفیت ارقام تعهدی اختیاری تأثیر معناداری دارد.
فرضیه دوم: متنوع‌سازی شرکتی بر ثبات سود تأثیر معناداری دارد.

مدل و متغیرهای پژوهش

به‌منظور آزمون فرضیه اول از مدل رگرسیونی چندگانه مبتنی بر داده‌های ترکیبی طبق پژوهش چو و چانگ (۲۰۲۰) برحسب رابطه (۱) استفاده می‌شود:

$$AQ_{it} = \beta_0 + \beta_1 DIVER_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 MTB_{it} + \beta_4 ROA_{it} + \beta_5 LEV_{it} + \beta_6 GROWTH_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

کلیه فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد مورد آزمون قرار می‌گیرد و به‌منظور آزمون فرضیه اول پژوهش، ضریب β_1 در نظر گرفته می‌شود و چنانچه در سطح اطمینان موردنظر معنادار باشد فرضیه اول پژوهش رد نخواهد شد. به‌منظور آزمون فرضیه دوم از مدل رگرسیونی چندگانه مبتنی بر داده‌های ترکیبی طبق پژوهش چو و چانگ (۲۰۲۰) برحسب رابطه (۲) استفاده می‌شود:

$$EP_{it} = \beta_0 + \beta_1 DIVER_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 MTB_{it} + \beta_4 ROA_{it} + \beta_5 LEV_{it} + \beta_6 GROWTH_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

به‌منظور آزمون فرضیه دوم پژوهش، ضریب β_1 در نظر گرفته می‌شود و چنانچه در سطح اطمینان موردنظر معنادار باشد فرضیه دوم پژوهش رد نخواهد شد.

متغیرهای وابسته

کیفیت ارقام تعهدی اختیاری (AQ_{it}): در این پژوهش، مطابق با پژوهش‌های کوهن و زاروین^۱ (۲۰۱۰)، کوهن و همکاران^۲ (۲۰۰۸)، رویچودهاری^۳ (۲۰۰۶)، تحریری و همکاران (۱۳۹۸)، واحدی انور و همکاران (۱۳۹۶) و سپاسی و حسنی (۱۳۹۵) جهت محاسبه ارقام تعهدی اختیاری از معیاری که جهت محاسبه مدیریت سود می‌باشد، استفاده می‌گردد. لذا به منظور محاسبه آن از مدل تعدیل شده جونز^۴ (۱۹۹۱) ارائه شده توسط دیچو و همکاران^۵ (۱۹۹۵) استفاده می‌شود. لذا ابتدا کل ارقام تعهدی با استفاده از رابطه (۳) برآورد می‌شود:

$$\frac{TACC_{it}}{A_{i,t-1}} = \beta_0 + \beta_1 \left(\frac{1}{A_{i,t-1}} \right) + \beta_2 \left(\frac{\Delta REV_{it}}{A_{i,t-1}} \right) + \beta_3 \left(\frac{PPE_{it}}{A_{i,t-1}} \right) + \varepsilon_{i,t} \quad (3)$$

$$TACC = OI - CFO \quad (4)$$

که در این مدل TACC نماینده کل ارقام تعهدی است که از رابطه (۴) بدست آمده است. ΔREV تغییرات کل درآمد فروش سال جاری نسبت به سال قبل، PEE ناخالص دارایی‌های ثابت مشهود، $A_{i,t-1}$ دارایی سال قبل شرکت، CFO وجه نقد حاصل از عملیات و OI سود عملیاتی می‌باشد.

¹ Cohen and Zarowin

² Cohen et al

³ Roychowdhury

⁴ Jones

⁵ Dechow et al

مقدار E باقیمانده‌های الگوی فوق را نشان می‌دهد که شاخصی برای اندازه‌گیری کیفیت ارقام تعهدی اختیاری محسوب می‌شود که در این پژوهش قدرمطلق باقیمانده‌ها برای هر مشاهده ضربدر (۱-) به عنوان شاخصی مستقیم از کیفیت ارقام تعهدی اختیاری در نظر گرفته شده است (چن و همکاران^۱، ۲۰۱۳).

ثبات سود (EP_{it}): ثبات سود بیانگر احتمال تکرار و مشاهده رقم سود یا اجزای آن در آینده است. در این پژوهش به منظور آزمون ثبات سود به پیروی از پژوهش‌های اسدی و دهدار (۱۴۰۰) و خوشکار و همکاران (۱۳۹۹) از مدل کورمندی و لیپ^۲ (۱۹۸۷) استفاده شده است که مطابق با رابطه (۵) محاسبه می‌شود:

$$\frac{EP_{it}}{A_{i,t-1}} = \beta_0 + \beta_1 \frac{EP_{it-1}}{A_{i,t-1}} + \varepsilon_{i,t} \quad (5)$$

که در آن EP سود خالص قبل از ارقام غیرمترقبه است که بر جمع دارایی‌ها در اول دوره تقسیم شده است. ثبات سود بر مبنای ضریب زاویه برآورد شده β_1 معادله برآورد می‌شود. مقادیر نزدیک به یک یا (یا بیشتر از یک) بیانگر پایداری بالای سود و مقادیر نزدیک به صفر نشان‌دهنده ناپایداری سود هستند. سودهای پایدار از این نظر که در آینده قابل پیش‌بینی‌تر هستند، بر سودهای ناپایدار برتری دارند (مشایخی و محمدآبادی، ۱۳۹۰).

متغیر مستقل

متنوع‌سازی شرکتی ($DIVER_{it}$): در این پژوهش برای محاسبه متنوع‌سازی شرکتی مشابه پژوهش‌های فانگ و میسرا (۲۰۱۶)، لین و سو^۳ (۲۰۰۸)، تقی‌زاده خانقاه و زینالی (۱۳۹۶) و نیکومرام و هادیان (۱۳۹۲)، از شاخص آنتروپی به صورت رابطه (۶) استفاده می‌شود.

$$DIVER_{it} = \sum_{i=1}^n \left(p_{it} \ln \frac{1}{p_{it}} \right) \quad (6)$$

که در آن، p_{it} قسمتی از فروش بخش تجاری به عنوان درصدی از کل فروش، $DIVER_{it}$ آنتروپی (متنوع‌سازی شرکت) است. مقادیر این شاخص از صفر تا مقادیر بیشتر از یک متغیر است. ارزش‌های بالاتر این شاخص نشان‌دهنده سطح بالاتر متنوع‌سازی شرکت است (برادران حسن‌زاده و خانقاه، ۱۳۹۷).

متغیرهای کنترلی

اندازه شرکت ($SIZE_{it}$): جهت محاسبه اندازه شرکت از لگاریتم طبیعی کل دارایی‌ها در پایان سال مالی استفاده می‌شود. رشد شرکت (MTB_{it}): از نسبت ارزش بازار حقوق صاحبان سهام به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام محاسبه می‌شود. بازده دارایی (ROA_{it}): برای محاسبه بازده دارایی از نسبت سود عملیاتی به کل دارایی‌ها استفاده می‌شود. اهرم مالی (LEV_{it}): برای محاسبه اهرم مالی از نسبت کل بدهی‌ها به کل دارایی‌ها در پایان سال مالی استفاده می‌گردد. رشد فروش ($GROWTH_{it}$): از درصد تغییر در مجموع فروش‌ها نسبت به سال گذشته رشد فروش محاسبه می‌گردد.

یافته‌های پژوهش

به‌منظور بررسی مشخصات عمومی متغیرها و تجزیه و تحلیل دقیق آن‌ها، آشنایی با آمار توصیفی مربوط به متغیرها لازم است. در واقع این آمار، داده‌ها و اطلاعات پژوهش را توصیف می‌کند و طرح یا الگوی کلی از داده‌ها برای استفاده سریع

¹ Chen et al

² Kormendi and Lipe

³ Lin and Su

و بهتر از آن‌ها به دست می‌دهد. در یک جمع‌بندی با استفاده مناسب از آمار توصیفی می‌توان ویژگی‌های یک دسته از اطلاعات را بیان کرد. پارامترهای مرکزی و پراکندگی به همین منظور به کار می‌روند. کارکردهای این معیارها این است که می‌توان خصوصیات اصلی مجموعه‌ای از داده‌ها را به صورت یک عدد بیان کنند و بدین ترتیب افزون بر آن که به فهم بهتر نتایج یک آزمون کمک می‌کنند، مقایسه نتایج آن آزمون را با آزمون‌ها و مشاهدات دیگر نیز تسهیل می‌نماید. جدول (۱)، آمار توصیفی داده‌های مربوط به متغیرهای مورد استفاده در پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول (۱): آمار توصیفی

پنل متغیرهای پیوسته						
متغیر	میانگین	میانه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	مشاهدات
AQ	-۰/۱۱۷	-۰/۰۸۰	-۰/۰۰۴	-۰/۶۹۶	۰/۱۱۷	۶۰۰
EP	۰/۳۱۶	۰/۱۰۸	۳/۶۲۴	-۰/۹۳۹	۰/۹۷۱	۶۰۰
DIVER	۰/۸۸۷	۰/۹۸۸	۱/۴۷۴	۰/۰۰۰	۰/۴۷۵	۶۰۰
SIZE	۱۴/۴۴۴	۱۴/۳۹۸	۲۰/۱۸۳	۱۰/۴۳۵	۱/۵۱۵	۶۰۰
MTB	۲/۴۵۴	۱/۹۱۷	۸/۴۱۳	۰/۱۹۴	۱/۸۲۶	۶۰۰
ROA	۰/۱۲۶	۰/۱۰۴	۰/۵۹۷	-۰/۳۲۶	۰/۱۴۸	۶۰۰
LEV	۰/۶۰۰	۰/۵۹۳	۰/۹۴۸	۰/۲۰۳	۰/۱۹۱	۶۰۰
GROWTH	۰/۲۰۹	۰/۱۴۱	۰/۹۳۱	-۰/۳۲۶	۰/۳۴۶	۶۰۰

مهم‌ترین شاخص مرکزی میانگین است که نشان‌دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع است و شاخص مناسبی برای نشان دادن مرکزیت داده‌ها می‌باشد. همان‌طور که در جدول (۱) می‌توان مشاهده کرد، میانگین کیفیت ارقام تعهدی اختیاری برابر با $-۰/۱۱۷$ است. میانگین متغیر ثبات سود $۰/۳۱۶$ می‌باشد. متوسط متغیر متنوع‌سازی شرکتی برابر با $۰/۸۸۷$ است میانگین متغیر اهرم مالی برابر $۰/۶۰۰$ است که نشان می‌دهد شرکت‌ها حدود ۶۰ درصد منابع مالی خود را، از طریق بدهی تأمین می‌کنند، می‌توان عنوان کرد که ۶۰ درصد از شرکت‌ها ریسک مالی بالایی را پذیرفته‌اند. همچنین، بازده دارایی با میانگین $۰/۱۲۶$ نشان‌دهنده آن است که واحدهای تجاری $۰/۱۲۶$ سود و بازدهی، از منابع و دارایی‌های تحت اختیار خود کسب می‌کنند. افزون‌براین، متغیر اندازه شرکت که از طریق لگاریتم طبیعی کل دارایی‌ها محاسبه می‌شود دارای میانگین $۱۴/۴۴۴$ است.

همبستگی بین متغیرها

شدت وابستگی دو متغیر نسبت به یکدیگر را همبستگی می‌نامند. ماتریس همبستگی بین متغیرها در جدول (۲) ارائه شده است. تحلیل همبستگی، ابزاری برای تعیین نوع و درجه رابطه یک متغیر با متغیر کمی دیگر است. ضریب همبستگی یکی از معیارهای مورد استفاده در تعیین همبستگی دو متغیر می‌باشد. ضریب همبستگی شدت رابطه و همچنین نوع رابطه (مستقیم یا معکوس) را نشان می‌دهد. این ضریب بین ۱ تا -۱ است و در صورت عدم وجود رابطه بین دو متغیر برابر صفر می‌باشد.

جدول (۲): همبستگی بین متغیرها

	AQ	EP	DIVER	SIZE	MTB	ROA	LEV	GROWTH
AQ	۱/۰۰۰							
EP	-۰/۱۷۹*	۱/۰۰۰						
DIVER	-۰/۰۹۱*	۰/۰۴۵	۱/۰۰۰					
SIZE	-۰/۱۵۲*	۰/۰۸۸*	۰/۱۰۲*	۱/۰۰۰				

MTB	۰/۱۴۰*	-۰/۱۱۳*	۰/۰۶۱	-۰/۲۰۰*	۱/۰۰۰			
ROA	۰/۱۱۵*	-۰/۱۳۱*	۰/۰۸۷*	۰/۲۴۵*	۰/۰۳۹	۱/۰۰۰		
LEV	-۰/۰۴۸	-۰/۰۹۵*	۰/۰۳۰	۰/۰۶۸	۰/۱۸۸*	-۰/۴۱۶*	۱/۰۰۰	
GROWTH	-۰/۱۸۷*	۰/۰۸۷*	-۰/۰۳۲	۰/۲۰۶*	-۰/۱۶۱*	۰/۳۵۵*	-۰/۱۵۲*	۱/۰۰۰
* معناداری در سطح ۹۵ درصد								

پیش فرض‌های رگرسیون

میزان اعتبار مدل‌های برآورد شده به میزان برقراری پیش فرض‌های لازم رگرسیون برای برآورد مدل است. مهم‌ترین پیش فرض‌های عبارتند از:

بررسی عدم خودهمبستگی

برای بررسی عدم خودهمبستگی در نتایج مدل رگرسیونی از آماره دوربین - واتسون استفاده شده است. به طوری که اگر آماره دوربین - واتسون بین ۱/۵ تا ۲/۵ باشد خودهمبستگی در مدل وجود ندارد. خلاصه نتایج این آزمون در جدول (۳) ارائه شده است.

جدول (۳): نتایج آزمون دوربین - واتسون

مدل	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	دوربین - واتسون	آماره F	سطح معناداری
اول	۰/۳۰۸	۰/۲۹۹	۱/۶۸۶	۱۲/۰۵۳	۰/۰۰۰
دوم	۰/۲۶۶	۰/۲۵۶	۱/۵۹۲	۷/۰۲۹	۰/۰۰۰

همسانی واریانس خطاهای مدل

برای بررسی همسان بودن واریانس خطاهای مدل از آزمون وایت استفاده شده است. نتایج حاصل از انجام آزمون وایت به شرح جدول (۴) است.

فرض‌های آماری پژوهش در آزمون وایت به شرح زیر است:

فرض صفر (H_0): واریانس مقادیر خطا همسان است.

فرض یک (H_1): واریانس مقادیر خطا همسان نیست.

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، سطح معناداری آزمون وایت کمتر از سطح خطای ۵٪ است. بنابراین، در سطح خطای ۵٪ فرضیه H_0 این آزمون مبنی بر همسان بودن واریانس‌ها رد می‌شود و در مقابل فرضیه شماره یک مبنی بر ناهمسانی واریانس‌ها پذیرفته می‌شود.

جدول (۴): نتیجه آزمون وایت

مدل	آماره	احتمال	نتیجه
اول	۷/۰۹۶	۰/۰۰۰	ناهمسانی واریانس
دوم	۵/۱۸۵	۰/۰۰۰	ناهمسانی واریانس

آزمون هم خطی

برای تعیین هم خطی بین متغیرهای مستقل و کنترلی از عامل تورم واریانس (VIF) استفاده می شود. وقتی که شاخص تورم واریانس کمتر از ۵ باشد، نشان دهنده عدم وجود هم خطی می باشد. نتایج در جدول (۵) ارائه شده است.

جدول (۵): آزمون هم خطی بین متغیرها

نماد	متغیر	فرضیه اول	فرضیه دوم
DIVER	متنوع سازی شرکتی	عامل تورم واریانس (VIF) ۱/۰۲	عامل تورم واریانس (VIF) ۱/۰۱
SIZE	اندازه شرکت	۱/۱۳	۱/۱۲
MTB	رشد شرکت	۱/۰۶	۱/۰۷
ROA	بازده دارایی	۱/۲۱	۱/۱۹
LEV	اهرم مالی	۱/۱۴	۱/۱۴
GROWTH	رشد فروش	۱/۰۳	۱/۰۳

آزمون تعیین نوع داده ها

به منظور انتخاب بین روش داده های تابلویی و تلفیقی در برآورد مدل، از آزمون اف لیمر استفاده شده است. برای بررسی نتایج اف لیمر، در صورتی که احتمال آمار اف بیشتر از ۰/۰۵ باشد، باید از روش داده های تلفیقی استفاده کرد، در غیر این صورت از روش داده های تابلویی استفاده می شود.

در صورت پذیرفته شده روش داده های تابلویی، سپس باید آزمون هاسمن را جهت انتخاب بین روش اثرات تصادفی یا ثابت بکار برد. در آزمون هاسمن، در صورتی که احتمال آماره کای دو بیشتر از ۰/۰۵ باشد، باید از روش اثرات تصادفی و در غیر این صورت از روش اثرات ثابت استفاده شود. خلاصه نتایج آزمون اف لیمر و هاسمن در جدول (۶) ارائه شده است. با توجه به نتایج جدول (۶)، از مدل اثرات ثابت استفاده شده است.

جدول (۶): آزمون اف لیمر و هاسمن

آزمون هاسمن			آزمون اف لیمر			مدل
نتیجه	احتمال	آماره کای دو	نتیجه	احتمال	آماره F لیمر	
اثرات ثابت	۰/۰۰۰	۳۳/۹۵۳	تابلویی	۰/۰۰۰	۲/۲۷۳	اول
اثرات ثابت	۰/۰۰۰	۱۳/۵۱۵	تابلویی	۰/۰۰۰	۱/۷۰۱	دوم

تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از برآورد مدل

جدول (۷) نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول پژوهش را با استفاده از مدل رگرسیون چندگانه مبتنی بر داده های ترکیبی نشان می دهد.

همان طور که در جدول (۷) می توان مشاهده کرد، در آزمون مدل، مقدار احتمال آماره F برابر صفر و این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است. پس می توان گفت با ۹۵ درصد اطمینان مدل معنادار می باشد. همچنین نتایج مربوط به ضریب تعیین تعدیل شده نشان می دهد که حدود ۳۰ درصد تغییرات متغیر وابسته به وسیله متغیرهای مستقل و کنترلی مدل، توضیح داده می شوند.

بر اساس نتایج حاصل شده در جدول (۷)، ضریب متغیر متنوع سازی شرکتی برابر ۰/۰۲۳ می باشد و همچنین احتمال آماره t مربوط به متغیر مورد نظر نشان می دهد با سطح اطمینان ۹۵ درصدی، ضریب متغیر متنوع سازی شرکتی معنادار است. علاوه بر این علامت مثبت این ضریب نشان دهنده رابطه مستقیم بین متغیر متنوع سازی شرکتی و کیفیت اقلام تعهدی

اختیاری می‌باشد. بر این اساس فرضیه متنوع‌سازی شرکتی بر کیفیت ارقام تعهدی اختیاری تأثیر معناداری دارد رد نمی‌شود.

افزون بر این، احتمال آماره t مربوط به متغیرهای کنترلی نشان می‌دهد که کلیه متغیرها معنادار می‌باشد. علاوه بر این علامت ضریب متغیر رشد شرکت مثبت است که نشان‌دهنده رابطه مستقیم بین این متغیر با متغیر وابسته بوده و علامت ضریب متغیرهای اندازه شرکت، بازده دارایی، اهرم مالی و رشد فروش منفی می‌باشد که نشان‌دهنده رابطه معکوس با متغیر وابسته است.

جدول (۷): نتیجه آزمون فرضیه اول

$AQ_{it} = \beta_0 + \beta_1 DIVER_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 ROA_{it} + \beta_4 MTB_{it} + \beta_5 LEV_{it} + \beta_6 GROWTH_{it} + \varepsilon_{it}$				
متغیر	ضریب	خطای استاندارد	آماره t	احتمال آماره t
متنوع‌سازی شرکتی	۰/۰۲۳	۰/۰۰۸	۲/۶۵	۰/۰۰۸
اندازه شرکت	-۰/۰۰۹	۰/۰۰۳	-۲/۹۵	۰/۰۰۳
رشد شرکت	۰/۰۰۶	۰/۰۰۲	۲/۳۷	۰/۰۱۷
بازده دارایی	-۰/۱۱۹	۰/۰۳۳	-۳/۵۳	۰/۰۰۰
اهرم مالی	-۰/۰۴۴	۰/۰۰۸	-۵/۰۳	۰/۰۰۰
رشد فروش	-۰/۰۱۵	۰/۰۰۵	-۳/۱۷	۰/۰۰۱
مقدار ثابت	۰/۰۳۲	۰/۰۴۸	۰/۶۶۹	۰/۵۰۳
ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره F	احتمال آماره F	
۰/۳۰۸	۰/۲۹۹	۱۲/۰۵۳	۰/۰۰۰	

جدول (۸) نتایج حاصل از آزمون فرضیه دوم پژوهش را با استفاده از مدل رگرسیون چندگانه مبتنی بر داده‌های ترکیبی نشان می‌دهد.

همان‌طور که در جدول (۸) می‌توان مشاهده کرد، در آزمون مدل، مقدار احتمال آماره F برابر صفر و این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است. پس می‌توان گفت با ۹۵ درصد اطمینان مدل معنادار می‌باشد. همچنین نتایج مربوط به ضریب تعیین تعدیل شده نشان می‌دهد که حدود ۲۵ درصد تغییرات متغیر وابسته به وسیله متغیرهای مستقل و کنترلی مدل، توضیح داده می‌شوند.

بر اساس نتایج حاصل شده در جدول (۸)، ضریب متغیر متنوع‌سازی شرکتی برابر ۰/۱۵۶ می‌باشد و همچنین احتمال آماره t مربوط به متغیر موردنظر نشان می‌دهد با سطح اطمینان ۹۵ درصدی، ضریب متغیر متنوع‌سازی شرکتی معنادار است. علاوه بر این علامت مثبت این ضریب نشان‌دهنده رابطه مستقیم بین متغیر متنوع‌سازی شرکتی و ثبات سود می‌باشد. بر این اساس فرضیه متنوع‌سازی شرکتی بر ثبات سود تأثیر معناداری دارد رد نمی‌شود.

افزون بر این، احتمال آماره t مربوط به متغیرهای کنترلی نشان می‌دهد که کلیه متغیرها به جز اهرم مالی می‌باشد. علاوه بر این علامت ضریب متغیرهای اندازه شرکت، بازده دارایی و رشد فروش مثبت است که نشان‌دهنده رابطه مستقیم بین این متغیرها با متغیر وابسته بوده و علامت ضریب متغیر رشد شرکت منفی می‌باشد که نشان‌دهنده رابطه معکوس با متغیر وابسته است.

جدول (۸): نتیجه آزمون فرضیه دوم

$EP_{it} = \beta_0 + \beta_1 DIVER_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 ROA_{it} + \beta_4 MTB_{it} + \beta_5 LEV_{it} + \beta_6 GROWTH_{it} + \varepsilon_{it}$				
متغیر	ضریب	خطای استاندارد	آماره t	احتمال آماره t
متنوع‌سازی شرکتی	۰/۱۵۶	۰/۰۷۳	۲/۱۲	۰/۰۳۴
اندازه شرکت	۰/۰۶۲	۰/۰۲۶	۲/۴۰	۰/۰۱۶
رشد شرکت	-۰/۰۵۱	۰/۰۲۱	-۲/۳۳	۰/۰۱۹
بازده دارایی	۰/۶۷۴	۰/۲۸۲	۲/۳۸	۰/۰۱۷
اهرم مالی	-۰/۰۳۲	۰/۰۷۴	-۰/۴۳	۰/۶۶۴
رشد فروش	۰/۱۰۸	۰/۰۴۲	۲/۵۷	۰/۰۱۰
مقدار ثابت	-۰/۶۸۶	۰/۳۹۹	-۱/۷۱	۰/۰۸۶
ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره F	احتمال آماره F	
۰/۲۶۶	۰/۲۵۶	۷/۰۲۹	۰/۰۰۰	

بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

متنوع‌سازی، شکلی از استراتژی است که مدیران برای بهبود عملکرد شرکت از آن استفاده می‌کنند. متنوع‌سازی شرکتی به معنای ایجاد آمادگی در شرکت برای ورود به فعالیت‌های تجاری جدید، مانند بازارها یا تولید محصولات جدید است. استراتژی متنوع‌سازی، وضعیتی را نشان می‌دهد که مشکلات نمایندگی بین مدیران و سهامداران کاهش یافته است، از این رو شرکت‌ها به دنبال یک نوع استراتژی برای همسویی منافع بین مدیران و سهامداران هستند. بر اساس فرض اقلام تعهدی جبرانی یا خنثی‌کننده، شرکت‌های متنوع‌سازی شده جریان‌های نقدی‌شان را از منابع گوناگون استخراج می‌کنند. اقلام تعهدی ایجاد شده توسط چنین جریان‌های نقدی نسبت به یکدیگر وابستگی زیادی ندارند و تمایل به حذف یا خنثی کردن یکدیگر دارند. در نتیجه این امر شرایط را برای دستکاری سود توسط مدیران شرکت‌های متنوع‌سازی شده دشوارتر خواهد کرد. بنابراین بین متنوع‌سازی شرکتی و کیفیت سود رابطه مستقیمی را می‌توان پیش‌بینی کرد. از این رو هدف اول بررسی تأثیر متنوع‌سازی شرکتی بر کیفیت اقلام تعهدی اختیاری بود که با توجه به نتایج بدست آمده مشاهده شد تأثیر مثبت و معناداری بر کیفیت اقلام تعهدی اختیاری دارد و نتایج این پژوهش با پژوهش چو و چانگ (۲۰۲۰) و ایمن خانچل (۲۰۱۵) همسو است. هدف دوم بررسی تأثیر متنوع‌سازی شرکتی بر ثبات سود بود که تأثیر معنادار را نشان داد و نتایج این پژوهش با پژوهش ایمن خانچل (۲۰۱۵) همسو است.

در راستای پژوهش انجام شده و نتایج به دست آمده از آن برخی از پیشنهادها پژوهش به شرح زیر بیان می‌شود: به سهامداران پیشنهاد می‌شود که به موضوع متنوع‌سازی از نوع تجاری در شرکت‌ها توجه کافی داشته باشند چرا که مطابق با یافته‌های پژوهش، متنوع‌سازی تجاری یکی از عوامل مؤثر بر کیفیت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است.

به سرمایه‌گذاران پیشنهاد می‌گردد هنگام ارزیابی شرکت‌ها به منظور تصمیم‌گیری در خصوص سرمایه‌گذاری در آن به استراتژی متنوع‌سازی توجه داشته باشند.

به سرمایه‌گذاران پیشنهاد می‌شود به کیفیت اقلام تعهدی به ویژه کیفیت اقلام تعهدی اختیاری مثبت برای تصمیم‌گیری در خصوص ارزیابی عملکرد آتی شرکت‌های با رشد بالا، توجه ویژه داشته باشند.

به سرمایه‌گذاران پیشنهاد می‌گردد در فرآیند اخذ تصمیمات اقتصادی خود به عوامل مؤثر بر کیفیت سود توجه داشته باشند.

به سازمان‌های تدوین کننده مقررات و استانداردهای افشای اطلاعات پیشنهاد می‌شود که با تدوین استانداردهای مکمل جهت ارائه اطلاعات بیشتر در رابطه با ارقام تعهدی، زمینه تحلیل بهتر پیرامون پایداری اجزای سود را برای فعالان در بازار سرمایه فراهم آورند.

برای پژوهش‌های آتی نیز پیشنهاد‌های زیر ارائه می‌گردد:

۱. نمونه آماری این پژوهش شامل تمامی صنایع بوده است، در پژوهش‌های بعدی می‌تواند بر صنایع خاصی تأکید کرد که اثر تفاوت در صنعت بر نتایج کنترل شود.
۲. تأثیر متنوع‌سازی شرکتی بر سوددهی شرکت در کوتاه‌مدت و بلندمدت.
۳. تأثیر متنوع‌سازی شرکتی بر تقسیم سود.
۴. تأثیر متنوع‌سازی شرکتی بر انواع مدیریت سود.
۵. بررسی تأثیر حاکمیت شرکتی بر رابطه بین متنوع‌سازی شرکتی و کیفیت ارقام تعهدی اختیاری.
۶. بررسی تأثیر حاکمیت شرکتی بر رابطه بین متنوع‌سازی شرکتی و ثبات سود.

منابع

- ✓ اسدی، محمد، دهدار، فرهاد، (۱۴۰۰)، بررسی ارتباط بین پایداری سود و واکنش بازار سهام در شرکت‌های تولیدی بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، دوره ۵، شماره ۵۳، صص ۱۸۴-۱۹۳.
- ✓ ایزدی نیا، ناصر، رسائیان، امیر، (۱۳۸۹)، رابطه برخی از ابزارهای نظارتی راهبردی شرکت و معیارهای اقتصادی مالی ارزیابی عملکرد. دانش حسابداری، دوره ۱، شماره ۱، صص ۷۲-۵۳.
- ✓ برادران حسن‌زاده، رسول، تقی‌زاده خانقاه، وحید، (۱۳۹۷)، تأثیر استراتژی متنوع‌سازی شرکتی بر خطر سقوط قیمت سهام با تأکید بر هزینه‌های نمایندگی، مجله دانش حسابداری، دوره ۹، شماره ۱، صص ۶۳-۹۰.
- ✓ بهرامی، اکرم، (۱۳۹۸)، بررسی متنوع‌سازی شرکتی و چرخش مدیرعامل با توجه به نقش تعدیلگر درماندگی مالی، فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، دوره ۳، شماره ۱۱، صص ۹۸-۱۱۴.
- ✓ تحریری، آرش، رسولی، مریم، ولی، الهام، بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی و ارقام تعهدی اختیاری در شرکت‌های با ارزش بالا، تحقیقات حسابداری و حسابرسی، شماره ۴۲، صص ۱۴۳-۱۵۸.
- ✓ تقی‌زاده خانقاه، وحید، زینالی، مهدی، (۱۳۹۶)، تأثیر ویژگی‌های هیئت‌مدیره و جبهه‌گیری مدیریت بر استراتژی متنوع‌سازی شرکت، راهبرد مدیریت مالی، دوره ۵، شماره ۱، صص ۱۳۵-۱۵۷.
- ✓ جمالیان‌پور، مظفر، ثقفی، علی، (۱۳۹۲)، ارقام تعهدی غیرمنتظره، انحراف پایداری سود و بحران مالی، مجله دانش حسابداری، دوره ۱۴، شماره ۱۲، صص ۷-۳۳.
- ✓ حاجیه‌ها، زهره، مقامی، فهیمه، (۱۳۹۵)، تأثیر استراتژی متنوع‌سازی شرکتی بر هزینه بدهی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، دانش حسابرسی، دوره ۱۶، شماره ۶۴، صص ۱۱۹-۱۳۴.
- ✓ خوش‌طینت، محسن، اسماعیلی، شاهپور، (۱۳۸۴)، رابطه بین کیفیت سود و بازده سهام، فصلنامه مطالعات تجربی حسابداری مالی، دوره ۳، شماره ۱۲، صص ۲۷-۵۶.
- ✓ خوشکار، فرزین، پناهی دودران، امین، احدیان، سیدرضا، (۱۳۹۹)، بررسی رابطه بین محتوای اطلاعاتی سود و پایداری سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، دوره ۴، شماره ۴۶، صص ۶۹-۸۲.

- ✓ خوشکار، فرزین، هاشمی، علیرضا، رحیمی، علی، (۱۳۹۹)، تأثیر استقلال حسابرس بر رابطه بین چرخش مؤسسه حسابداری و پایداری سود، فصلنامه چشم‌انداز حسابداری و مدیریت، دوره ۳، شماره ۳۶، صص ۷۴-۸۶.
- ✓ داداش‌زاده، قادر، برادران حسن‌زاده، رسول، (۱۳۹۶)، ارتباط استراتژی متنوع‌سازی شرکتی و پدیده مدیریت واقعی و مصنوعی سود، پژوهش‌های تجربی حسابداری، دوره ۷، شماره ۲۵، صص ۱۹۱-۲۱۲.
- ✓ رجبی، روح‌اله، خشویی، حمزه، (۱۳۸۷)، هزینه‌های نمایندگی و قیمت‌گذاری خدمات حسابداری مستقل، بررسی‌های حسابداری و حسابداری، دوره ۱۵، شماره ۵۳، صص ۳۵-۵۲.
- ✓ سپاسی، سحد، حسنی، حسن، (۱۳۹۵)، رابطه باورهای دینی میدران با رفتار مدیریت سود. دو فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری، دوره ۱، شماره ۲، صص ۱۷-۴۰.
- ✓ علی احمدی، علیرضا، (۱۳۸۹)، نگرشی جامع بر مدیریت استراتژیک، چاپ سیزدهم، تهران، انتشارات تولید دانش.
- ✓ مشایخی، بیتا، محمدآبادی، مهدی، (۱۳۹۰)، رابطه مکانیزم‌های حاکمیت شرکتی با کیفیت سود، مجله پژوهش‌های حسابداری مالی، دوره ۳، شماره ۲، صص ۱۷-۳۲.
- ✓ نیکومرام، هاشم، هادیان، سیدامین، (۱۳۹۲)، تبیین جایگاه بدهی و تنوع‌سازی شرکتی در مدیریت سود، پژوهش‌های حسابداری مالی، دوره ۵، شماره ۲۰، صص ۱-۲۸.
- ✓ واحدی انور، شبنم، نیکبخت، محمدرضا، پاکروان، محمدرضا، (۱۳۹۶)، تأثیر جریان نقد آزاد مازاد به واسطه کیفیت حسابداری بر مدیریت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار، فصلنامه مطالعات مدیریت و حسابداری، دوره ۳، شماره ۳، صص ۴۶-۵۹.
- ✓ Baker, H.K., Farrelly, G.E., and R.B., Edelman, (2001). Factors Influencing on Dividend Policy of Nasdak firms, Financial Review, Vol. 38, pp.19-38.
- ✓ Chen, D., Hu, X., Liang, S., and Xin, F., (2013). Religion tradition and corporate governance. Economic Research Journal (in Chinese), Vol. 59(10), pp:71-84.
- ✓ Chou, S. C. and Chang, C . (A). (2020), "Does corporate diversification enhance accrual quality?", Review of Accounting and Finance, Vol. 19 No. 2, pp. 199-219.
- ✓ Cohen, D. A., A. Dey, and T, Lys., (2008). Real and accruals-based earnings management in the pre and post Sarbanes-Oxley periods. The Accounting Review, Vol. 83 (3), pp:757-787.
- ✓ Cohen, D. A., and P, Zarowin., (2010). Accruals-based and real earnings management activities around seasoned equity offerings. Journal of Accounting and Economics, Vol. 50 (1), pp:2-19.
- ✓ Dechow, P. Sloan, R. and Sweeney, A. (1995) Detecting Earning Management. The Accounting Review, 70 (2), 193-225.
- ✓ Desai, M.A., Dharmapala, D. (2009). Corporate Tax Avoidance and Firm Value. Review of Economics and Statistics, 91(3), 537-546.
- ✓ Imen Khanchel, Mehdi. (2015). Corporate Diversification and Earnings Management. www.researchgate.net.
- ✓ Jones, J. (1991), "Earnings management during import relief investigations", Journal of Accounting Research, Vol. 29 No. 2, pp. 193-228.
- ✓ Karim, A., Sayan Sarkar, (2019) "Auditors' quality, footnotes, and earnings persistence", Managerial Finance.
- ✓ Kormendi, R., and Lipe, R. (1987). Earnings innovations, earnings persistence, and stock returns. Journal of Business, 60, 323-345.
- ✓ Li, V. (2019). The effect of real earnings management on the persistence and informativeness of earnings. Accounting Review, 24(2): 1-45.
- ✓ Lin, C., Su, D. (2008). Industrial diversification, partial privatization and firm valuation: Evidence from publicly listed firms in China. Journal of Corporate Finance, 14(4), 405-417.

- ✓ Matususaka, J. G. (2001). "Corporate Diversification, Value Maximization, and Organizational Capabilities". *The Journal of Business*, 74(3), pp. 409-431.
- ✓ Phung, D.N., Mishra, A.V. (2016). Corporation diversification and firm performance: Evidence from Vietnamese listed firms. *Australian Economic Papers*, 55(4), 386-408.
- ✓ Roychowdhury, S., (2006). Earnings management through real activities manipulation. *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 42 (3), pp: 335–370.